

ЕКОНОМІКА В УМОВАХ КАРАНТИНУ

УДК 004.04

JEL Classification: L83

DOI: [http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2020\(133\)03](http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2020(133)03)

МАЗАРАКІ Анатолій,
д. е. н., професор, ректор
Київського національного
торговельно-економічного університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

E-mail: rector@knute.edu.ua
ORCID: 0000-0001-5283-8444

ТКАЧЕНКО Тетяна,
д. е. н., професор, завідувач кафедри
туризму та рекреації
Київського національного
торговельно-економічного університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

E-mail: t.kachenko@knute.edu.ua
ORCID: 0000-0003-4179-5869

ГЛАДКИЙ Олександр,
д. геогр. н., професор кафедри туризму та рекреації
Київського національного торговельно-економічного університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

E-mail: o.gladkey@knute.edu.ua
ORCID: 0000-0002-0600-0832

СВІТОВИЙ ТУРИЗМ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

Проаналізовано динаміку показників розвитку туристичної сфери до та під час пандемії COVID-19. Розкрито наслідки впливу на туризм карантину у зв'язку з пандемією COVID-19. Складено прогнози щодо розвитку туризму після закінчення пандемії COVID-19. Запропоновано регуляторні механізми забезпечення функціонування туристичних підприємств в умовах пандемії COVID-19.

Ключові слова: туризм, пандемія, коронавірус, COVID-19, регуляторні механізми.

Мазараки А., Ткаченко Т., Гладкий А. Мировой туризм в период пандемии COVID-19. Проанализирована динамика показателей развития туристической сферы до и во время пандемии COVID-19. Раскрыты последствия воздействия карантина на туризм в связи с пандемией COVID-19. Рассмотрены прогнозы развития туризма после окончания пандемии COVID-19. Предложены регуляторные механизмы обеспечения функционирования туристических предприятий в условиях пандемии COVID-19.

Ключевые слова: туризм, пандемия, коронавирус, COVID-19, регуляторные механизмы.

Постановка проблеми. Туризм – один із секторів глобальної економіки, що найбільш постраждали внаслідок поширення пандемії COVID-19. Запровадження жорстких санітарних обмежень на відвідування DESTИНАЦІЙ обумовило різке скорочення попиту на характерні

та супутні туристичні послуги, відповідно визначивши негативні тенденції у розвитку внутрішнього і міжнародного туризму загалом. Суттєві обмеження режиму функціонування підприємств інфраструктури ринку туристичних послуг – сфер розваг та відпочинку, громадського транспорту (у тому числі міжнародного сполучення), гостинності та ресторанної справи вплинули на динаміку показників результативності господарюючих суб'єктів туристичної діяльності, спричинивши значні обсяги збитку. Дослідження шляхів відновлення функціонування туристичної сфери в умовах пандемії *COVID-19* і після зняття жорстких карантинних обмежень, а також пошук напрямів виходу із системної кризи, обґрунтування механізмів регулювання туристичної діяльності в нових реаліях існування світового співтовариства набувають особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку сучасної туристичної сфери присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Так, варто відзначити фундаментальні праці М. Бойко, М. Босовської, Н. Ведмідь, О. Любіцевої, С. Мельниченко, Г. Михайліченко [1–6] та ін. Однак особливості розвитку туризму в умовах складної епідеміологічної ситуації у світі та поширення пандемії *COVID-19* у наукових працях ще детально не описані. Заслужують на увагу аналітичні висновки офіційних представництв Всесвітньої туристичної організації (*UNWTO – World Tourism Organization*), Всесвітньої ради з туризму та подорожей (*WTTC – World Travel & Tourism Council*), Всесвітньої організації здоров'я (*WHO – World Health Organization*), Організації економічного співробітництва і розвитку (*OECD – Organisation for Economic Cooperation and Development*), а також низка публіцистичних матеріалів всесвітніх інформаційних агентств *CNN Travel*, *The Guardian*, *The New York Times*, журналу *National Geographic*, а також фахових вітчизняних періодичних видань.

Метою статті є аналіз наслідків впливу пандемії *COVID-19* на туризм та визначення основних механізмів відновлення функціонування сектора туризму за різних прогнозних сценаріїв.

Завдання статті – аналіз динаміки обсягів туристичних потоків до та під час пандемії *COVID-19*, систематизація наслідків пандемії для туристичного бізнесу, визначення перспектив розвитку туризму у пост-карантинний період, висвітлення регуляторних механізмів забезпечення функціонування туристичних підприємств в умовах пандемії.

Матеріали та методи. В основу дослідження покладено аналітичні, статистичні та прогнозні матеріали *UNWTO*, *WHO*, *OECD*, *WTTC*. Використано такі методи дослідження: аналітичний, статистичний, прогнозний, порівняльно-географічний, моделювання, графічний.

Результати дослідження. Туристичний сектор функціонує, головним чином, завдяки руху людей за межі основного місця проживання, їх мобільності та соціальній взаємодії, контактності та комунікативності. Саме ці суспільні процеси зазнали значних обмежень унаслідок

заходів, запроваджених урядами держав через загрозу складної епідеміологічної ситуації та поширення захворювання на коронавірус. Пандемія коронавірусу спричинила безпрецедентну кризу в економіці туризму. За висновками Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), туризм є одним з найбільш постраждалих секторів від COVID-19, оскільки до кінця 2020 р. загальна кількість туристичних прибуттів по світу може зменшитись на 20–30 %, на відміну від прогнозованого у січні 2020 р. зростання на 3–4 %. Наслідком такого скорочення, за оцінкою фахівців UNWTO, будуть втрати загальної суми світових доходів від туризму на 30–50 млрд дол. США [7].

Експерти Організації економічного співробітництва та розвитку OECD визначають, що вплив COVID-19 провокує у 2020 р. скорочення кількості туристичних прибуттів та обсягу доходів від міжнародного туризму загалом на 65 %. Найбільше кризові явища вплинули на країни Азійсько-Тихоокеанського регіону, Південної Америки, Африки та Близького Сходу (рис. 1).

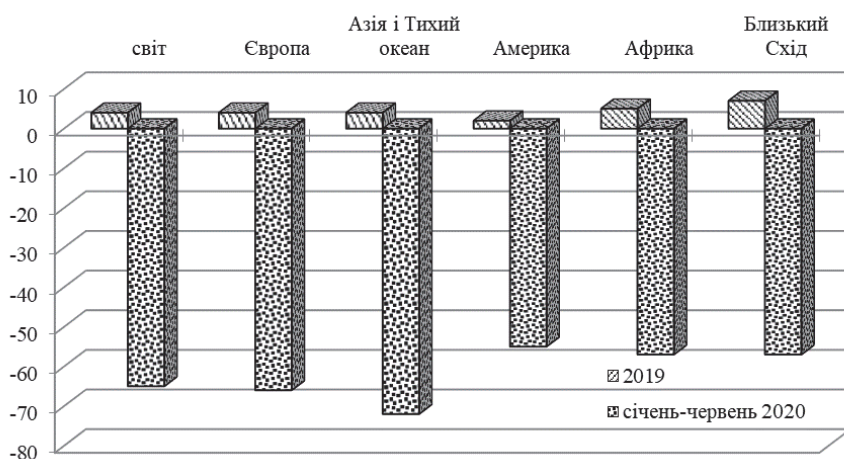

Рис. 1. Динаміка кількості міжнародних туристичних прибуттів, I половина 2020 р. до відповідного періоду 2019 р., %

Джерело: складено авторами за [8; 9].

Стрімке зменшення кількості міжнародних туристичних прибуттів до країн Азії – основного регіону виникнення та поширення COVID-19 – загострюється повторними спалахами захворювань на коронавірус у Китаї та деяких інших державах регіону. Високі темпи падіння кількості туристичних прибуттів до країн Європи на фоні складної епідеміологічної ситуації в Італії та інших провідних туристичних центрах Старого світу частково компенсуються значним загостренням епідеміологічної ситуації в Північній Америці, хоча їх загальний внесок у зменшення туристичних прибуттів також дуже вагомий. Втім, експерти UNWTO очікують, що міжнародний туризм у конкретних географічних регіонах (наприклад, у Європейському Союзі) відновиться першим.

Особливо сильно від форс-мажорної ситуації у зв'язку з пандемією постраждали країни, в яких доходи від туризму складають значну, а, інколи, переважну частку від ВВП. Як свідчать дані щорічного звіту Всесвітньої ради подорожей та туризму (*WTTC*), у 2019 р. на сектор туризму припадало 10.3 % світового ВВП [10; 11]. Результати аналізу звітних даних свідчать, що кількість держав і спеціальних територій, частка туризму у ВВП яких перевищує середньосвітовий показник, становить 74 од. Це переважно невеликі острівні та напівострівні держави і регіони. Серед них: Макао (Аоминь), спеціальний адміністративний район Китаю (91.3 %), Аруба (73.6 %) у складі Королівства Нідерланди, Британські Віргінські острови (57 %), Мальдіви (56.6 %), Американські Віргінські острови (55.5 %), Багамські острови (43.3 %), Сент-Люсія (40.7 %), Сейшельські острови (40.5 %), Кабо-Верде (37.2 %), Домініка (36.9 %), Антигуа і Барбуда (42.7 %), Беліз (37.2 %), Ангілья (37.1 %), Вануату (34.7 %), Барбадос (30.9 %), Фіджі (34.0 %) тощо. Негативні наслідки матимуть і держави, що визнали туризм однією з пріоритетних галузей у національних економіках та інвестували кошти для забезпечення значних темпів приросту віддачі від туризму. Серед них: Албанія (21.2 %), Вірменія (11.8 %), Греція (20.8 %), Грузія (26.3 %), Йорданія (15.8 %), Іспанія (14.3 %), Італія (13 %), Камбоджа (26.4 %), Хорватія (25 %), Чорногорія (32.1 %) та деякі інші.

Всесвітня організація здоров'я (*WHO*) на основі аналізу структурних економічних та соціальних викликів, з якими стикаються зазначені держави, стверджує, що саме вони вкрай вразливі до складної епідеміологічної ситуації, спричиненої поширенням *COVID-19*, при цьому мають обмежену кількість засобів для боротьби з пандемією. Ці країни ще не пережили пік спалаху *COVID-19*, однак, станом на травень 2020 р. саме в них зареєстровано понад 25 тис. інфікованих осіб та майже 650 летальних випадків від захворювання на *COVID-19*. Експерти прогнозують стрімкий експоненціальний характер розвитку пандемії та поширення її негативного впливу на здоров'я та життєдіяльність населення цих країн, особливо в тому випадку, якщо вони будуть продовжувати надавати туристичні послуги [12].

Туризм в Україні, за оцінками експертів, втратив у першій половині 2020 р. більше третини (від 300 до 450 млн дол. США) доходів порівняно з показниками 2019 р. [13]. Уряд України оцінює втрати імпорту та експорту туристичних послуг від пандемії *COVID-19* у 1.5 млрд дол. США. За оцінками Асоціації гостинності України, продовження карантину спричинить банкрутство більшості туристичних компаній та закладів гостинності, хоча альтернативою цьому процесу може стати розвиток внутрішнього туризму, тобто подорожі Україною [13].

Значними є негативні соціальні наслідки від пандемії. Зросла кількість безробітних, із різким скороченням доходів підприємств сфери послуг зменшилися і доходи населення, спостерігається загострення

соціальних конфліктів та протиріч у суспільстві. Криза охопила приватний сектор, підприємства якого надавали характерні та супутні туристичні послуги (особливо туроператори і туристичні агентства, заклади розміщення, розваг, транспорту, харчування, медичного обслуговування). Значно ускладнились соціальні комунікації. Посилились тенденції ксенофобії і маргіналізації суспільства. Так, Американська туристична асоціація (АТА) надала прогноз втрати 4.6 млн робочих місць тільки до травня 2020 р., і ця цифра, ймовірно, зростатиме. Особливо стрімко зростає рівень безробіття в штатах Флорида та Невада. Казино та інші заклади розваг у Лас-Вегасі тривалий час залишаються без відвідувачів [14].

Науковці, які здійснюють дослідження в туристичній сфері, стверджують, що туризм є однією з тих галузей, що швидко відновлюються. У невизначеній ситуації з пандемією *COVID-19* як такої, що мало досліджена, фахівці *UNWTO* розробили три сценарії розвитку міжнародного туризму після пандемії: оптимістичний, трендовий, песимістичний [8] (рис. 2).

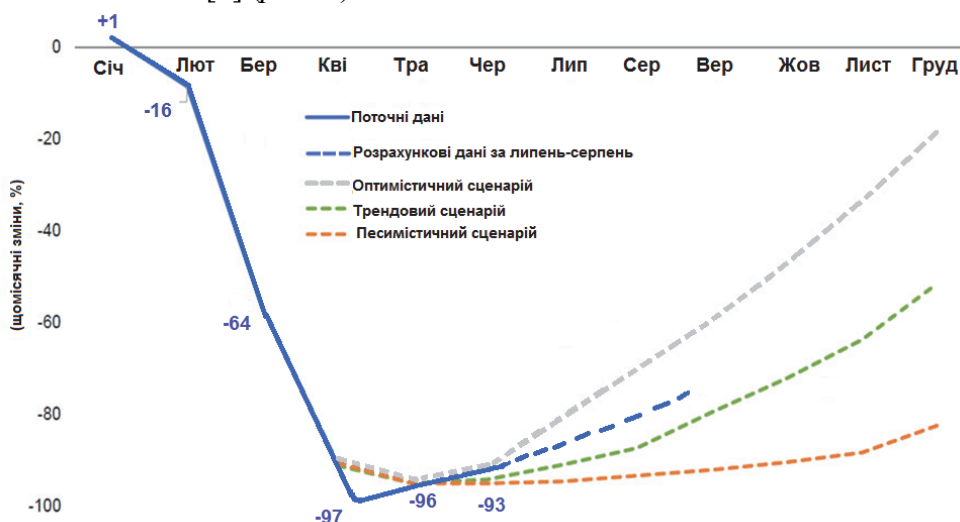

Рис. 2. Очікувані міжнародні прибуття до кінця 2020 р. (місячна зміна, %)

Джерело: складено авторами за [9].

За оптимістичним сценарієм, передбачалося відновлення показників міжнародних туристичних прибуттів у липні 2020 р., в кінці грудня 2020 р. – зростання до рівня лютого, а вже на початку 2021 р. – досягнення докризового стану. Скорочення кількості міжнародних туристичних прибуттів, за оптимістичним сценарієм, повинно становити 58 %.

За трендовим сценарієм, поступове відновлення міжнародних туристичних прибуттів мало відбуватися повільніше та отримати позитивні висхідні тенденції наприкінці серпня – на початку вересня

2020 р. Початкових докризових показників міжнародні прибуття змогли б досягти лише в середині 2021 р. під час активізації туристичного сезону. Скорочення кількості міжнародних туристичних прибуттів, за трендовим сценарієм, прогнозувалося на рівні 70 %.

Песимістичний сценарій передбачав можливість повторного спалаху пандемії *COVID-19* восени 2020 – взимку 2021 рр. Тому поступові повільні тенденції відновлення туристичних прибуттів, за песимістичним сценарієм, очікувалися лише наприкінці 2020 р. Протягом 2021 р., на думку прихильників цього сценарію, показники кількості туристичних прибуттів поволі зростатимуть, але не зможуть досягти докризових показників. Скорочення кількості міжнародних туристичних прибуттів, за песимістичним сценарієм, мало складати 78 %.

Поступове зняття обмежень у міжнародному туризмі засвідчило наявність тенденцій до зростання міжнародних туристичних прибуттів уже в квітні 2020 р. За результатами аналітичних досліджень, станом на червень 2020 р. *UNWTO* розроблено уточнений прогноз розвитку туризму у період пандемії (*рис. 2*) [9]. Комплекс реалізованих заходів з протидії вірусній загрозі створив передумови для більш швидкого відновлення показників розвитку туристичної сфери. Фактичний перебіг подій засвідчив наближення показників до трендового сценарію з ухилом до оптимістичного. Фахівці *UNWTO* також прогнозують, що відновлення рівня показників міжнародних туристичних прибуттів 2019 р. триватиме від 2.5 до 4 років [9].

Представлена на *рис. 2* залежність може бути описана за допомогою нормалізованої кривої моделі Гауса. Використання цієї моделі дасть змогу здійснювати науково обґрунтовані прогнози для окремих сегментів ринку туристичних послуг та для окремих дестинацій.

Глобальні тенденції призведуть до структурних змін у просторовому вимірі туристичних потоків. Очікується, що в 2020 р. найбільш активно розвиватиметься внутрішній туризм, на який припадатиме близько 75 % туристичної економіки в країнах Організації економічного співробітництва та розвитку. Його потенціал може бути ефективно реалізований через обмеження на міжнародні подорожі, особливо в тих країнах, регіонах та містах, де туристичний сектор підтримує багато робочих місць та підприємств [15].

Експертами *UNWTO* у березні-серпні 2020 р. проведено соціальне опитування представників різних країн та регіонів світу стосовно особливостей відновлення туризму. Респондентів запитали: "Коли, на Вашу думку, міжнародний туристичний попит почне відновлюватися?" Результати опитування представлені на *рис. 3*; параметри статистичної вибірки та конкретні методики експертної оцінки наведені в [8; 9].

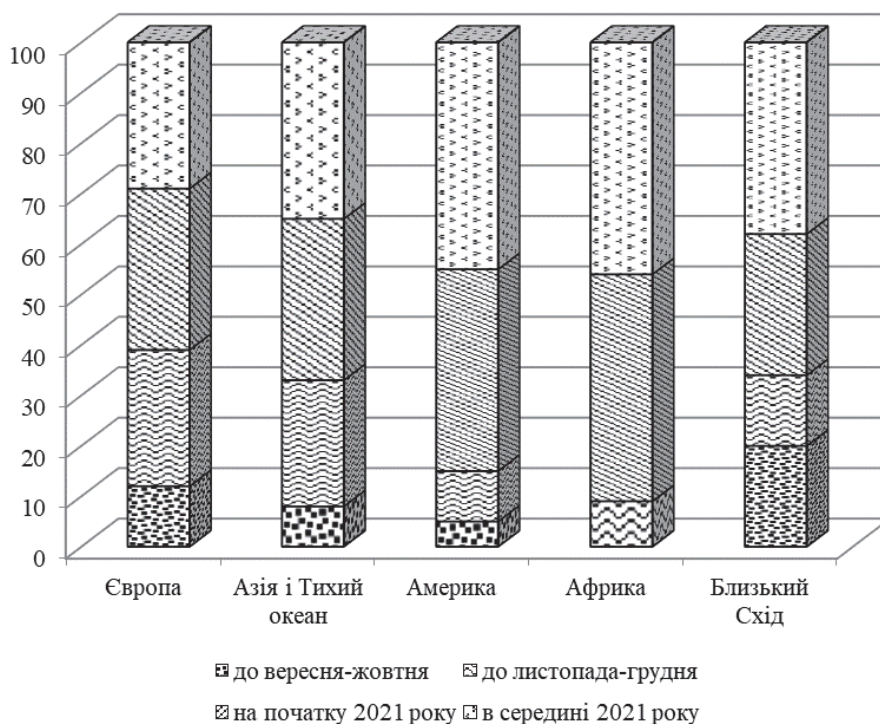

Рис. 3. Результати соціального опитування щодо термінів відновлення міжнародного туристичного попиту, %

Джерело: складено авторами за [8; 9].

За результатами опитування, найбільш оптимістичний сценарій термінів відновлення туристичної сфери пропонують респонденти країн Близького Сходу. Так, 20 % опитаних очікували, що міжнародний туристичний попит почне зростати у вересні-жовтні 2020 р. Негативні сценарії прогнозують респонденти з Америки, Європи, Азії. Від 32 до 40 % респондентів з цих регіонів зазначили, що міжнародний туристичний попит почне відновлюватися лише на початку 2021 р., а від 29% до 45% очікують його зростання лише в середині 2021 р. Більшість респондентів Африканського регіону очікують нормалізації ситуації лише в першій половині 2021 р.

Експерти *UNWTO* прогнозують, що першим до звичайного режиму функціонування повернеться туризм лакшері-сегмента, тобто подорожуючі з високим та частково середнім рівнем доходу. У здійсненні туристичних подорожей переважатимуть туристи, які належать до категорії "високий дохід, проте ще не багаті". Значним попитом серед закладів розміщення користуватимуться вілли і невеликі за розміром високатегорійні готелі. Очікується зростання популярності довготривалих туристичних зупинок, на відміну від багатьох короткотермінових подорожей до туристичних дестинацій, які були популярними протягом останніх років через низьку вартість послуг та зменшення транспортних витрат [16].

Криза через пандемію вплинула на всі компоненти системи туризму. Тому для відновлення та активізації функціонування туристичної сфери необхідний особливий підхід із дотриманням принципів сталого розвитку, базові показники якого при цьому значно покращилися. Так, за оцінками експертів, введення карантинних заходів у світовому масштабі обумовило поряд з негативними і позитивні зміни. Передусім вони стосуються суттєвого покращання екологічної ситуації в світі та, зокрема, в туристичних і курортно-рекреаційних зонах. У зазначений період спостерігається зменшення викидів шкідливих речовин в атмосферу, зниження рівня забруднення поверхневих вод, суттєве скорочення антропогенного навантаження на території туристичних центрів та дестинацій.

Супутники *NASA* та Європейського космічного агентства зафіксували зниження шкідливих викидів в атмосферу. В Європі кількість викидів в атмосферу з початку 2020 р. скоротилася майже на половину. Найбільше це стосується туристичних центрів Іспанії, Італії, Франції та Бельгії. Зокрема, в Парижі якість повітря стала такою ж високою, як і 40 років тому [17]. У Римі поміж бруківкою центральних вулиць почала рости трава – там зараз не ходять туристи та не їздять машини [18]. У Венеції очистилися канали – вода стала прозорою чи не вперше за останні 60 років, оскільки сотні гондол та моторних човнів призупинили навігацію [15]. В Індії, де введено один із найсуворіших режимів самоізоляції в світі, суттєво очистилась атмосфера великих міст. У Мумбаї, Гайдерабаді, Колкаті та Нью-Делі по декілька тижнів немає смогу. А на півночі країні місцеві жителі побачили Гімалаї на відстані понад 160 км [19].

Базуючись на позитивній тенденції покращання екологічного стану довкілля, провідними туристичними країнами світу планується вжити низку заходів для стримування поширення пандемії *COVID-19*, усунення її негативних наслідків, розроблення нових підходів до туристичного сервісу, які можна сконцентрувати за двома напрямками. *По-перше*, це негайні заходи з підтримки суб'єктів господарювання туристичного сектора. *По-друге*, розроблення механізмів відновлення туристичного обслуговування, до яких належать заходи щодо скасування обмежень на подорожі, трансформація туристичного сервісу на майбутнє на основі розроблення нових стандартів вірусної безпеки для формування більшої впевненості мандрівників у безпечній подорожі [15].

Комплекс організаційно-економічних заходів, що формують систему адміністративних та ринкових механізмів поступового відновлення і свідомо обмеженого розвитку туристичної сфери, становлять:

- визначення зон підвищеного ризику на захворювання коронавірусом та постійний моніторинг рівня ризику в них;
- штрафні санкції за порушення режиму карантину;
- підвищення тарифів на послуги транспорту міжнародного сполучення;

- розроблення вимог до функціонування суб'єктів туристичної діяльності в умовах суворого та адаптивного карантину, контроль за їх дотриманням; створення умов для хворих або перевірка на захворювання.

З метою усунення негативних наслідків впливу пандемії *COVID-19* туристичні підприємства та працівники турбізнесу повинні отримати всі можливі переваги від стимулюючих економічних пакетів урядів своїх країн. Серед них:

- зняття (повне або часткове) обмежень на подорожі та налагодження тісної співпраці з туристичними підприємствами для підтримки їх самоокупності та самофінансування;
- застосування нових медичних протоколів, розроблених системою охорони здоров'я, для безпечних подорожей і сприяння диверсифікації їхніх ринків;
- відновлення впевненості мандрівників у безпечності подорожей та стимулювання попиту новими безпечними сервісами;
- підготовка комплексних планів відновлення туризму, відновлення закритих туристичних напрямків, заохочення інновацій та інвестицій до посилення безпечності туризму та переосмислення туристичних послуг у напрямку оптимізації їх функціонування з урахуванням підвищеної пандемічної загрози [20].

Запровадження комплексу організаційно-економічних та адміністративних заходів у ключових туристичних дестинаціях світу влітку 2020 р. створило передумови поступового поживлення туристичного, готельного та ресторанного бізнесу, відновлення міжнародного транспортного сполучення, роботи закладів розваг та відпочинку. Так, за даними провідного американського журналу з географії, подорожей та навколишнього середовища *National Geographic*, поновлюються прямі туристичні авіарейси до Греції [14]. При цьому міжнародні відвідувачі проходять вибіркові тести на *COVID-19* та мають дотримуватися вказівок загальних протоколів охорони здоров'я країни. Цілорічні готелі в Греції відкрилися з 1 червня 2020 р.

З метою оптимізації економічної ситуації у галузі туризму уряд Італії надає бонуси на відпустку для італійських сімей за певних умов, які створюють їм можливість подорожувати всередині країни та відновити попит в італійській туристичній галузі.

За пропозицією *UNWTO* запроваджено спеціальні протоколи, за якими оцінюється безпека перебування туристів у країні [21]. Це забезпечило відновлення туристичної діяльності з 1 липня 2020 р. такими провідними туристичними країнами, як Туреччина та Єгипет, в яких вдосконалено вимоги до сервісу (Туреччина), встановлено суворі правила відвідування країни (Єгипет) та розміщування в готелях, надання супутніх послуг туристам.

За результатами використання зазначеної розробленої методики, у Всесвітній раді з туризму і подорожей назвали країни і міста, які отримали необхідну "печатку" безпеки у 2020 р.

Нові протоколи безпеки *WTTC Safe Travels* (від англ. безпечні подорожі *WTTC*), які регламентують якість охорони здоров'я та гігієни й схвалені *UNWTO*, у 2020 р. отримали Туреччина, Болгарія, Ямайка, Маврикій, провінція Онтаріо (Канада), Португалія, Саудівська Аравія і мексиканські напрямки – Південна (Нижня) Каліфорнія й Юкатан. Також безпечними для туристів визнані Барселона, Канкун, Мадрид і Севілья [21; 22].

Період карантинних обмежень створив передумови для розроблення нових туристичних продуктів, механізмів забезпечення якості сервісу з метою забезпечення конкурентоспроможності у найближчій перспективі. На думку президента громадської спілки "Національна туристична організація України", час, коли робота туристичної галузі поставлена на паузу, можна використати для внесення змін до Закону України "Про туризм", затвердити єдині стандарти якості для надання туристичних послуг та регламентувати систему фінансового забезпечення туристичних операторів. Так, Херсонщина, Миколаївщина та Одещина, об'єднавшись, можуть запропонувати спільні туристичні продукти для внутрішнього відпочинку. Відхід від орієнтації на морський відпочинок, впровадження маршрутів за різними видами туризму – медичним, оздоровчим, дегустаційним (гастрономічним) – надасть можливість зацікавити потенційного відвідувача та втримати його [17].

Центр громадського здоров'я України оприлюднив ряд рекомендацій з правил безпеки в умовах пандемії *COVID-19*, які стосуються як побутових життєвих ситуацій, так і туристичного бізнесу. Серед них: дотримання фізичної дистанції та самоізоляція, обмеження контактів для попередження подальшого поширення хвороби, використання антисептиків, медичних масок і рукавичок, особиста гігієна. Центр громадського здоров'я України рекомендує також дотримуватися правил респіраторної гігієни дихання та кашлю [20].

Виконання рекомендацій для запобігання поширенню *COVID-19* ефективно працюватиме лише тоді, коли їх дотримуватимуться всі учасники процесу. Йдеться і про період карантину і про час після його завершення.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 "Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби *COVID-19*, спричиненої коронавірусом *SARS-CoV-2*" рядом постанов за № 16–20 Головного санітарного лікаря України від 09.05.2020 розроблено тимчасові рекомендації щодо організації протиепідемічних заходів при здійсненні дозволених видів діяльності, які передбачають приймання відвідувачів в офісних приміщеннях, при торгівлі продовольчими (крім ринків) та непродовольчими товарами, при роботі закладів громадського харчування на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (*COVID-19*) [23].

Ці рекомендації цілком прийнятні й для закладів сфери туризму. До них можна додати регулярне проведення знезараження приміщень за допомогою кварцових ламп, а також створення ізоляторів у готельних та курортних закладах для відпочиваючих і працівників, які мають первинні ознаки захворювання на *COVID-19*.

За умов дотримання рекомендацій функціонування туристичних підприємств в умовах пандемії *COVID-19* може бути відновленим і безпечним для відпочиваючих і подорожан.

Висновки. Складна епідеміологічна ситуація в світі під час пандемії *COVID-19*, спричиненої коронавірусом *SARS-CoV-2*, сформувала тенденції до різкого зменшення кількості міжнародних туристичних прибуттів та доходів від міжнародного туризму, а також визначила необхідність запровадження безпрецедентних обмежень функціонування суб'єктів туристичного бізнесу. Це призвело до суттєвого уповільнення розвитку туризму.

Структурні просторові зміни туристичного потоку переважно на користь внутрішнього туризму в умовах пандемії характеризуються дискретністю. З метою протидії пандемії *COVID-19* міжнародними та вітчизняними фаховими організаціями розроблено рекомендації щодо організації протиепідемічних заходів при здійсненні дозволених видів діяльності, які передбачають правила приймання відвідувачів та організацію праці персоналу в офісних приміщеннях, закладах туризму, торгівлі, організації харчування тощо. В результаті прогнози розвитку туризму, розроблені *UNWTO*, уточнено, і за основними індикаторами наблизилися до трендового сценарію з ухилом до оптимістичного.

Дотримання медичних та санітарно-епідеміологічних рекомендацій, самодисципліна та самоорганізація, адміністрування та просвітництво сприятимуть прискореному виходу туристичної галузі з системної кризи, відродженню функціонування суб'єктів туристичної діяльності в умовах пандемії *COVID-19*, запобіганню поширенню епідеміологічної ситуації та інфекційних захворювань серед туристів та широких верств населення, відновленню туризму на якісно нових сервісних та інформаційних засадах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мазаракі А., Бойко М., Охріменко А. Форсайт розвитку національної туристичної системи. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2018. № 3. С. 5-22.
2. Босовська М. В. *Інтеграційні процеси в туризмі*: монографія. Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2015. 831 с.
3. Босовська М. В., Бойко М. Г., Ведмідь Н. І. та ін. Мультиатрибутивний підхід до оцінки результативності управління інтеграційними процесами туристичних підприємств. *Економіка та держава*. 2019. № 2. С. 31-35.

4. Любіцева О. О. Географія туризму в науці, практиці, освіті. Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 2-3 квіт. 2015 р.; голов. ред. Неділько С. М. Кіровоград: КІА НАУ, 2015. С. 264-271
5. Мазаракі А., Мельниченко С. Туризм в Україні: виклики кризи. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2015. № 2 (100). С. 5-15.
6. Михайліченко Г. І. *Інновітг в туризмі*: монографія. Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2016. 531 с.
7. UNWTO. World Tourism Organization. URL: <https://www.unwto.org/news/covid-19-international-tourist-numbers-could-fall-60-80-in-2020>.
8. UNWTO. World Tourism Organization. URL: <https://www.unwto.org/tourism-covid-19> [Accessed 10 Jun. 2020].
9. UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, August-September 2020. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.5> [Accessed 04 Oct. 2020].
10. Опубликованы рейтинг и антирейтинг стран мира, зависящих от туризма. URL: <https://www.atorus.ru/news/press-centre/new/42788.html#:~:text=В%20нашей%20стране%2C%20как%20посчитали,%25%20от%20общего%20объема%20ВВП> [Accessed 08.09.2020].
11. Economic Impact Reports. World Travel & Tourism Council. URL: <https://wtcc.org/Research/Economic-Impact> [Accessed 08 Sep. 2020].
12. Trade 4 Dev News. (2020). COVID-19 hitting tourism hard: What does this mean for the world's poorest countries? URL: <https://trade4devnews.enhancedif.org/en/op-ed/covid-19-hitting-tourism-hard-what-does-mean-worlds-poorest-countries> [Accessed 13 Jun. 2020].
13. Info. URL: <https://dyvys.info/2020/05/14/turyzm-pislya-karantynu-yak-pandemiya-vplynula-na-galuz-i-zminyly-yiyi> [Accessed 14.05.2020].
14. Nationalgeographic.com. (2020). How hard will the coronavirus hit the travel industry? URL: <https://www.nationalgeographic.com/travel/2020/04/how-coronavirus-is-impacting-the-travel-industry> [Accessed 10 Jun. 2020].
15. OECD. (n.d.). Tourism Policy Responses to the coronavirus (COVID-19). URL: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/tourism-policy-responses-to-the-coronavirus-covid-19-6466aa20> [Accessed 13 Jun. 2020].
16. UNWTO Tourism Data Dashboard. UNWTO. URL: <https://www.unwto.org/unwto-tourism-dashboard> [Accessed 10 Jun. 2020].
17. П'ятий канал, Україна. URL: <https://www.5.ua/svit/neochnikuvani-naslidky-pandemii-iak-covid-19-omolodzhuie-planetu-213781.html> [від 28.04.2020].
18. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2020/05/01/world/europe/italy-rome-coronavirus-lockdown.html> [Accessed 15 Jun. 2020].
19. CNN Travel. URL: <https://edition.cnn.com/travel/article/himalayas-visible-lockdown-india-scli-intl/index.html> [Accessed 15 Jun. 2020].
20. МОЗ опублікувало рекомендації щодо організації роботи бізнесу з 11 травня. URL: https://buhgalter911.com/uk/news/news-1050204.html?utm_source=gravitec&utm_medium=push&utm_campaign=Push:13.05.2020 [Accessed 10.06.2020].
21. WTTC gives global destinations stamp of approval for safety protocols. URL: <https://wtcc.org/News-Article/WTTC-gives-global-destinations-stamp-of-approval-for-safety-protocols> [Accessed 08 Sep. 2020].

22. Названі найнебезпечніші країни для туризму в 2020 році. URL: <https://ua.korrespondent.net/lifestyle/travel/4239328-nazvani-naibezpechnishi-krainy-dlia-turyzmu-v-2020-rotsi> [Accessed 08.09.2020].
23. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npasearch?type=acts> [Accessed 28.04.2020].

Стаття надійшла до редакції 10.09.2020.

Mazaraki A., Tkachenko T., Hladkyi O. World tourism during the COVID-19 pandemic.

Background. *Tourism is one of the most affected sectors in global economy by the spread of the COVID-19 pandemic. The introduction of hard sanitary constraints on visiting destinations has led to a sharp demand reduction for typical and related tourist services. In addition, these sanitary constraints identified negative trends in the development of domestic and international tourism in general. Significant restrictions on the functioning of the infrastructure of the tourist services market such as entertainment and recreation, public transport (including international traffic), hospitality and restaurants have affected the dynamics of performance of tourism entities and led to significant losses. Research on ways to restore the functioning of the tourism sector in the COVID-19 pandemic and after the removal of strict quarantine restrictions, as well as finding ways out of the systemic crisis, substantiation of mechanisms for regulating tourism in the new realities of the world community are especially relevant.*

Analysis of recent researches and publications. *The works of many domestic and foreign scientists are devoted to investigations of modern tourism development problems. Thus, it is worth to note the fundamental works of M. Boiko [1], M. Bosovska [2], N. Vedmid' [3], O. Liubitseva [4], S. Melnychenko [5], G. Mykhailychenko [6] and others.*

However, the peculiarities of tourism development in the conditions of complex epidemiological situation in the world and in the context of the spread of the COVID-19 pandemic in scientific papers have not yet been described in detail. The analytical conclusions of the official representations of the World Tourism Organization (UNWTO), the World Tourism & Travel Council (WTTC), the World Health Organization (WHO), the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), as well as a number of journalistic materials of the world news agencies CNN Travel, The Guardian, The New York Times, National Geographic magazine, and professional domestic periodicals deserve attention.

The aim of the article is to analyze the consequences of the impact of COVID-19 pandemic on tourism development as well as to determine the main mechanisms for restoring of tourism sector functioning using different forecast scenarios.

The specific objectives of the article are to analyze the dynamics of tourist flows before and during the COVID-19 pandemic, to systematize the consequences of the pandemic for tourism business, to determine the prospects for tourism development in the post-quarantine period as well as to highlight the different regulatory mechanisms to ensure the functioning of tourism enterprises in pandemic frames.

Materials and methods. *This investigation is based on analytical, statistical and forecast materials of UNWTO, WHO, OECD, WTTC. Literary, analytical, statistical, forecasting, comparative and geographical, modeling, and graphic methods have been used in the research.*

Results. *The dynamics of tourism development indicators before and during the COVID-19 pandemic has been analyzed. The positive and negative effects of quarantine in connection with the COVID-19 pandemic on tourism are presented. The forecasts for the development of tourism after the end of the COVID-19 pandemic have been made. Regulatory mechanisms for ensuring the functioning of tourism enterprises in the context of the COVID-19 pandemic have been proposed.*

Conclusion. *The difficult epidemiological situation in the world during the pandemic of acute respiratory disease COVID-19, caused by the coronavirus SARS-CoV-2, has formed a tendency to reduce sharply the number of international tourist arrivals and revenues from international tourism, and identified the need to introduce unprecedented restrictions on the*

operation of travel and leisure, tourism and recreation, entertainment and recreation, public transport, hospitality and restaurants. As a result, the development of the world tourism industry has slowed down significantly. Structural crises have begun to worsen due to the sharp decline in economic development and limited sources of income and employment indicators.

Structural spatial changes of the tourist flow mainly in favor of domestic tourism are characterized by discreteness. In order to counteract the COVID-19 pandemic, international and domestic professional organizations have developed a number of recommendations for the organization of anti-epidemic measures in carrying out permitted activities, which include rules for receiving visitors and organizing the work of staff in offices, tourism, trade, catering establishments, etc.

Adherence to medical and sanitary-epidemiological recommendations, self-discipline and self-organization, administration and education will accelerate recovery from systemic crisis the tourism industry, restore the functioning of tourism enterprises in the COVID-19 pandemic, prevent the spread of epidemiological diseases and infectious diseases among tourists and population, resumption of tourism on a qualitatively new service and information basis.

Keywords: tourism, pandemic, coronavirus, COVID-19, regulatory mechanisms.

REFERENCES

1. Mazaraki, A., Bojko, M., & Ohrimenko, A. (2018). Forsajt rozvytku nacional'noi' turystychnoi' systemy [Foresight of the development of the national tourist system]. *Visnyk Kyi'vs'kogo nacional'nogo torgovel'no-ekonomichnogo universytetu – Herald of Kyiv National University of Trade and Economics*, 3, 5-22 [in Ukrainian].
2. Bosovs'ka, M. V. (2015). *Integracijni procesy v turyzmi [Integration processes in tourism]*. Kyi'v: Kyi'vs'kyj nacional'nyj torgovel'no-ekonomichnyj universytet [in Ukrainian].
3. Bosovs'ka, M. V., Bojko, M. G., Vedmid', N. I. et al. (2019). Mul'tyattributyvnyj pidhid do ocinky rezul'tatyvnosti upravlinnja integracijnymy processamy turystychnyh pidpryjemstv [Multi-attributive approach to evaluating the effectiveness of integration processes management of tourism enterprises]. *Ekonomika ta derzhava – Ekonomika ta derzhava*, 2, 31-35 [in Ukrainian].
4. Ljubiceva, O. O. (2015). Geografija turyzmu v nauci, praktyci, osviti. Teoretychni I prykladni naprjamky rozvytku turyzmu ta rekreacii' v regionah Ukrai'ny [Geography of tourism in science, practice, education. Theoretical and applied directions of tourism and recreation development in the regions of Ukraine]: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. z mizhnar. uchastju, 2-3 kvit. – materials of All-Ukrainian scientific and practical conference with international participation, 2-3 April. Nedil'ko S. M (Ed.). Kirovograd: KLA NAU [in Ukrainian].
5. Mazaraki, A., & Mel'nychenko, S. (2015). Turyzm v Ukrai'ni: vyklyky kryzy [Tourism in Ukraine: challenges of crisis]. *Visnyk Kyi'vs'kogo nacional'nogo torgovel'no-ekonomichnogo universytetu – Herald of Kyiv National University of Trade and Economics*, 2 (100), 5-15 [in Ukrainian].
6. Myhajlichenko, G. I. (2016). *Innovating v turyzmi [Innovation in tourism]*. Kyi'v: Kyi'vs'kyj nacional'nyj torgovel'no-ekonomichnyj universytet [in Ukrainian].
7. UNWTO. World Tourism Organization. Retrieved from <https://www.unwto.org/news/covid-19-international-tourist-numbers-could-fall-60-80-in-2020> [in English].
8. UNWTO. World Tourism Organization. Retrieved from <https://www.unwto.org/tourism-covid-19> [Accessed 10 Jun. 2020] [in English].

9. UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, August-September 2020. Retrieved from <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.5> [Accessed 04 Oct. 2020] [in English].
10. Opublikovany rejting i antirejting stran mira, zavisjashhiv ot turizma [Rating and anti-rating of the countries of the world dependent on tourism have been published]. *www.atorus.ru*. Retrieved from <https://www.atorus.ru/news/press-centre/new/42788.html#:~:text=В%20нашей%20стране%2C%20как%20посчитали,%25%20от%20общего%20объема%20ВВП> [Access 08.09.2020] [in Russian].
11. Economic Impact Reports. World Travel & Tourism Council. *wttc.org*. Retrieved from <https://wttc.org/Research/Economic-Impact> [Accessed 08 Sep. 2020] [in English].
12. Trade 4 Dev News (2020). COVID-19 hitting tourism hard: What does this mean for the world's poorest countries? *trade4devnews.enhancedif.org*. Retrieved from <https://trade4devnews.enhancedif.org/en/op-ed/covid-19-hitting-tourism-hard-what-does-mean-worlds-poorest-countries> [Accessed 13 Jun. 2020] [in English].
13. Info. *dyvys.info*. Retrieved from <https://dyvys.info/2020/05/14/turyzm-pislya-karantynuyak-pandemiya-vplynula-na-galuz-i-zminyly-yiyi> [Accessed 14.05.2020] [in English].
14. Nationalgeographic.com (2020). How hard will the coronavirus hit the travel industry? Retrieved from <https://www.nationalgeographic.com/travel/2020/04/how-coronavirus-is-impacting-the-travel-industry> [Accessed 10 Jun. 2020] [in English].
15. OECD. (n.d.). Tourism Policy Responses to the coronavirus (COVID-19). *www.oecd.org*. Retrieved from <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/tourism-policy-responses-to-the-coronavirus-covid-19-6466aa20> [Accessed 13 Jun. 2020] [in English].
16. UNWTO Tourism Data Dashboard. UNWTO. *www.unwto.org*. Retrieved from <https://www.unwto.org/unwto-tourism-dashboard> [Accessed 10 Jun. 2020] [in English].
17. P'jatyj kanal, Ukrai'na [Channel 5, Ukraine]. *www.5.ua*. Retrieved from <https://www.5.ua/svit/neochikuvani-naslidky-pandemii-iak-covid-19-omolodzhuie-planetu-213781.html> [vid 28.04.2020] [in Ukrainian].
18. The New York Times (2020). Retrieved from <https://www.nytimes.com/2020/05/01/world/europe/italy-rome-coronavirus-lockdown.html> [Accessed 15 Jun. 2020] [in English].
19. CNN Travel. *buhgalter911.com*. Retrieved from <https://edition.cnn.com/travel/article/himalayas-visible-lockdown-india-scli-intl/index.html> [Accessed 15 Jun. 2020] [in English].
20. MOZ opublikovalo rekomendacii' shhodo organizacii' roboty biznesu z 11 travnja [The Ministry of Health has published recommendations on the organization of business since May 11]. *buhgalter911.com*. Retrieved from https://buhgalter911.com/uk/news/news-1050204.html?utm_source=gravitec&utm_medium=push&utm_campaign=Push:13.05.2020 [Accessed 10.06.2020] [in Ukrainian].
21. WTTC gives global destinations stamp of approval for safety protocols. *wttc.org*. Retrieved from <https://wttc.org/News-Article/WTTC-gives-global-destinations-stamp-of-approval-for-safety-protocols> [Accessed 08 Sep. 2020] [in English].
22. Nazvani najnebezpechnishi kraj'ny dlja turyzmu v 2020 roci [The most dangerous countries for tourism in 2020 have been named] (2020). Retrieved from <https://ua.korrespondent.net/lifestyle/travel/4239328-nazvani-naibezpechnishi-krainy-dlia-turyzmu-v-2020-rotsi> [Accessed 08.09.2020] [in Ukrainian].
23. Urjadovyj portal [Government portal]. *www.kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npasearch?type=acts> [Accessed 28.04.2020] [in Ukrainian].